

Гузь А.М.

Засоби підвищення якості підготовки майбутніх спеціалістів морського флоту

Гузь Андрій Миколайович, аспірант

Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна

Анотація. У статті висвітлено та проаналізовано проблеми якості вищої освіти, засоби підвищення якості освіти майбутніх фахівців морського флоту, складові підвищення якості педагогічного процесу, наведено технології та функції навчання в системі підготовки фахівців морського флоту.

Ключові слова: морська освіта, плавальна практика, технології навчання, якість освіти

Вступ. На сьогодні забезпечення якісної вищої освіти є одним із пріоритетних завдань, оскільки вища школа визначає головну соціальну функцію підготовки людини як професіонала вищої кваліфікації, і як представника інтелектуальної думки суспільства.

В умовах сьогодення виявилися суперечності між соціальним замовленням, пов'язаним із особистісно-професійною підготовкою офіцерів морського флоту, та усталеною практикою, що віддзеркалює відрив професійного навчання від практики господарювання судноплавних компаній. До останнього часу система професійної підготовки фахівців морських спеціальностей була здебільшого зорієнтована на постійне збільшення кількості випускників. Традиційні ж форми й методи навчання не могли ліквідувати суперечності між якістю підготовки та зростаючими соціально-педагогічними вимогами до практичної професійної діяльності фахівців. Вирішальне значення у продуктивному виконанні функціональних завдань фахівцями відіграє їх готовність до професійної діяльності, яка повинна формуватися ще під час навчання у вищому морському навчальному закладі [1]. Натомість вирішення проблеми формування цієї готовності у майбутніх фахівців морських спеціальностей не можливе без наукового обґрунтування педагогічних умов, що сприяють цьому процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми якості освіти свідчить про те, що це питання розглядається багатьма дослідниками як політична (О. Субетто, О. Локшина), соціальна (І. Гавриленко), управлінська (Г. Куцев, М. Поташнік, І. Родигіна) і педагогічна (Ю. Алексєєв, В. Болотов, Н. Бутенко, Р. Кігель, А. Лігоцький, Н. Єфремова та ін.) категорія. Сутність професійної підготовки майбутніх фахівців морського флоту розглянуто у науковому доробку таких вчених: В. Болотов, М. Гомзяков, М. Євтюхін, Ю. Павличенко, В. Седих та ін.

Оновлення вищої морської освіти, забезпечення її якості на рівні світових стандартів актуалізує подальше дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців морського флоту на сучасному етапі розвитку морської освіти в Україні.

Мета статті: на основі теоретичного аналізу наукової літератури уточнити поняття “педагогічний досвід”, “технології процесу навчання”, визначити необхідність впровадження практичної складової навчання курсантів, яка є найважливішою у сучасній професійній освіті, визначити засоби та шляхи підвищення якості освіти майбутніх фахівців морського флоту.

Виклад основного матеріалу. У дослідженнях науковців якість освіти як педагогічна категорія визначається:

- відповідністю цілей та результатів освіти до тієї системи освіти, що існує, а також до певного виду навчального закладу та його місця в цій системі;
- об'єктивністю в оцінці результатів освіти конкретної особистості (її освіченості; навченості; научуваності);
- рівнем розвитку здібностей, зокрема творчих; сформованості системи ціннісних орієнтацій тощо;
- відповідністю набутих знань, умінь та навичок до їх застосування у професійній практичній діяльності, що забезпечує молодому фахівцеві адаптацію в умовах реального виробництва[2;].

Водночас проблема визначення засобів та шляхів підвищення якості освіти майбутніх фахівців завжди викликає достатньо багато суперечок серед наукової громади. На прикладі Херсонської державної морської академії – вищого навчального закладу четвертого рівня акредитації спробуємо висвітлити основні шляхи підвищення якості підготовки фахівців у вищому навчальному закладі.

Власна практика та практика діяльності інших вищих навчальних закладів, що готують фахівців для морського флоту показує, що якісний відбір кандидатів для вступу на навчання лежить в основі успішної підготовки кваліфікованих спеціалістів. Виконання цього завдання включає в себе професійний добір і відбір, професійну адаптацію, практичну підготовку у спеціалізованих центрах та ін.

Формування контингенту майбутніх курсантів (слухачів) розпочинається до вступу в академію, за денною формою навчання із числа найбільш підготовленої і здібної молоді, а на відділення заочного навчання із числа вже працюючих в морській сфері, які продовжують навчання або підвищують свою кваліфікацію.

Професійний добір і відбір – це система профдіагностичного обстеження особи, яка спрямована на визначення конкретних спеціальностей, найбільш придатних для їх оволодіння особою та ступеня придатності даної особи до конкретного виду професійної діяльності. Якщо профдобрі здійснюється в інтересах морського навчального закладу, то профвідбір виключно в інтересах абітурієнта. Професійний добір і відбір проводиться за безпосередньої участі органів навчального закладу і, особливо, у ході психологічної та фізичної перевірок. На цьому етапі проводиться уточнення уявлення, яке має кандидат про обрану сферу діяльності, професію, спеціальність, оцінюється ступінь відповідності особистих якостей кандидата вимогам, які висуває до людини робота в морі, визначається придатність кандидата до цієї роботи, до навчання в навчальному закладі.

Наступною складовою підвищення якості педагогічного процесу є забезпечення його прозорості. Це досягається, на наш погляд, завдяки максимальній інформованості майбутніх курсантів про особливості навчального процесу в академії. На відміну від студентів, курсанти ходять у наряди, проживають у гуртожитку на зразок армійської казарми, дотримуються встановленого розпорядку дня. Абітурієнти, ще до початку I-го семестру знають, що вони мають опанувати, що від них буде вимагатися, у яких умовах буде проходити не тільки їх навчання, але й дозвілля.

Після якісного відбору кандидатів наступним завданням з удосконалення процесу освіти є чітко виражена мотивація навчання. Вона формується через розвиток різних видів мислення, ставлення курсанта до світу, своєї майбутньої діяльності, уміння викладача залучити курсанта до пізнавальної діяльності через використання різноманітних технологій навчання. Серед наявних технологій, які сприяють підвищенню мотивації до навчання ми відокремили: особистісно-орієнтовану технологію навчання, технологію групової навчальної діяльності, технологію розвивального навчання, технологію формування творчої особистості, технологію навчання як дослідження тощо[5].

Застосування особистісно-орієнтованої технології навчання передбачає включення курсантів до розв'язання професійно орієнтованих ситуацій, в яких необхідно побудувати або вибрати таку модель поведінки, що забезпечить реалізацію своїх інтересів, дати критичну оцінку своїм діям та ситуації, проявити творчість та винахідливість. Для розв'язання таких ситуацій у курсантів, як правило не вистачає знань, що підштовхує їх до активної пізнавальної діяльності.

Технологія групової навчальної діяльності створює можливості для співпраці, налагодження міжособистісних стосунків, прийняття спільних рішень. Під час застосування даної технології курсанти поділяються на невеликі групи, керівництво якими здійснюється викладачем опосередковано. Реалізація технології групової навчальної діяльності досягається шляхом залучення курсантів до проведення різноманітних ділових ігор, як ситуаційних, так і ролевих.

Технологія розвивального навчання передбачає розвиток особистості як суб'єкта власної діяльності і спрямована на розвиток сприйняття, мислення, пам'яті, уваги. Реалізація даної технології можлива за такої організації навчального процесу, коли курсанти самостійно або за допомогою викладача осмислюють матеріал, запам'ятовують, творчо застосовують у нестандартних ситуаціях здобуті знання. На практичних заняттях технологію розвивального навчання можна реалізувати шляхом виконання курсантами різноманітних навчальних завдань з постійним підвищенням їх складності.

Технологія формування творчої особистості передбачає впровадження в навчальний процес елементів творчості (комбінування, аналогізування, універсалізацію, випадкові видозміни) з метою розвитку потягу до нового, оригінального, нестандартного та творчих здібностей. Використання технології формування творчої особистості здійснюється шляхом добору творчих завдань різної складності, ігрових елементів.

Суть технології навчання як дослідження полягає в реалізації освітньо-професійної підготовки в процесі залучення курсантів до здійснення систематичних навчально-пізнавальних досліджень шляхом самостійного пошуку нових знань та проведення експериментів. Застосування даної технології можливе під час проходження курсантами навчальної практики.

Зміст практичної підготовки, її організаційно-методичне забезпечення і порядок захисту результатів визначаються програмами ознайомчої, навчальної практик (стажування на посаді), які розробляються академією кожного року, розглядаються і схвалюються Вченою радою академії, і є обов'язковими до виконання курсантами всіх курсів. Обсяг, терміни проведення практичної підготовки, контрольні заходи визначаються навчальним та робочим навчальним планом, графіком навчального процесу. На базі Херсонської державної морської академії був створений морський спеціалізований центр з підготовки спеціалістів для досягнення безпеки в морській і офшорній галузях, а саме з відпрацювання навичок виживання на воді, боротьби з пожежами, управлінню судновими кранами для рядового складу (Crane Handling Course), управління важковаговими кранами для командного складу (Heavy Lift Course), а також з проведення системи курсів з безпеки життєдіяльності, сертифікованих згідно Міжнародної морської організації (ІМО). Практична підготовка курсантів академії є неперервним процесом і передбачає виконання ряду функцій. Навчальна функція різних видів практик полягає в тому, що кожна з них доповнює попередню практику, підсилюючи фахову компетентність курсантів, здійснюється процес формування основних професійних умінь і навичок, формується усвідомлення цінності професійної діяльності, розвивається рефлексія, що дозволяє моделювати і здійснювати власну практичну діяльність на основі вироблення направленості на професію моряка.

Виховна функція полягає в тому, що на практиці курсант може реально навчитися розуміти своїх колег різних національностей, віку, сформувати в собі витримку, відчуття обов'язку, зрозуміти потребу в самоосвіті і самовихованні.

Діагностична функція практик дозволяє визначити недоліки в теоретичній підготовці, рівень сформованості методичної, комунікативної й інших видів компетентності майбутнього спеціаліста морського флоту.

Розвиваюча функція реалізується у становленні як особистісної, так і праксиологічної компетентності курсанта, який навчається думати і діяти в практичних ситуаціях відповідно до діяльності фахівця морського діла.

Адаптаційна функція полягає в тому, що курсанти звикають до ритму роботи на судні під час практики, починають орієнтуватися в системі внутрішньо особистісних відносин і зв'язків, реально уявляти труднощі й можливі досягнення даного виду діяльності.

Реалізація зазначених особистісно орієнтованих технологій стає необхідною сходинкою для залучення майбутніх фахівців до заняття науково-дослідною роботою, що є також засобом підвищення якості підготовки фахівців.

Звичайно курсанти першого курсу не спроможні повністю включитись у науково-дослідну роботу внаслідок недостатньої професійної та наукової підготовки, але на старших курсах науково-дослідна робота під керівництвом педагога виступає однією з форм самовираження особистості курсанта, розвиває його творче мислення, ініціативність, самостійність. А намагання зробити свій внесок у розв'язання важливих наукових та прикладних проблем, сприяють зростанню інтересу до майбутньої професійної діяльності, спрямовують майбутніх фахівців на самовдосконалення, налаштовують на постійний пошук, самоосвіту і самовиховання, що підвищує якість освіти майбутніх фахівців.

Для контролю якості підготовки фахівців в академії створена система внутрішнього моніторингу, що дозволяє перевірити та проаналізувати якісну складову успішності курсантів із гуманітарних, фундаментальних та фахових дисциплін; відповідність рівня сформованої професійної готовності випускників вимогам кваліфікаційних характеристик; динаміку змін в якісних показниках виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань; результати виконання комплексних контрольних робіт (ККР) при проведенні самоаналізу та експертизи; готовність курсантів до вирі-

шення професійних завдань. Внутрішній моніторинг якості підготовки фахівців в академії реалізується шляхом впровадження нових складових системи стандартів вищої світи; урізноманітнення форм перевірки рівня засвоєння змісту освіти у процесі навчання; перевірки виконання курсантами індивідуальних навчальних планів; виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань; систематичного проведення кредитного тестування; здійснення систематичного контролю за організацією самостійної роботи курсантів тощо.

Висновок. Таким чином можна зазначити, що удосконалення системи підготовки фахівців потрібно починати ще на етапі профвідбору. Далі основним механізмом удосконалення системи підготовки майбутніх фахівців морського флоту є активізація навчальної діяльності самого суб'єкта професійної підготовки, формування у нього прагнення до професіоналізму, самостійного вибору мети, заняття науковою діяльністю, контролю ВНЗ за процесом підготовки фахівця. А це залежить, від мотивації активної навчальної діяльності кожного курсанта та від стратегічних цілей системи освіти, що висувуються до фахівця кожної конкретної галузі.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Анненкова І.П. Моніторинг якості освіти у ВНЗ / І.П. Анненкова // е-журнал <http://e-learning.onu.edu.ua/stati/pedagog-ka-visho-shkoli/an-nkova-p-mon-toring-jakost-osv-ti-u-vnz.html> Annjenkova I.P. *Monitoryng jakosti osvity u VNZ [Quality of education monitoring in HEE]* / I.P. Annjenkova // e-zhurnal <http://e-learning.onu.edu.ua/stati/pedagog-ka-visho-shkoli/an-nkova-p-mon-toring-jakost-osv-ti-u-vnz.html>
2. Дмитриева М.А. Уровни и критерии профессионализма: проблемы формирования современного профессионала / М.А. Дмитриева, С.А. Дружилов // Сибирь. Философия. Образование: науч.-публицист. альманах. Вып. 2000 (4). – Новокузнецк: Изд-во Института повышения квалификации, 2001. – С. 18–30.
Dmytryeva M.A. Urovny u kryteryu professyonalizma: problemy formirovaniya sovremennogo professyonal'a [Levels and criteria of professionalism: problems of modern professional's formation] / M.A. Dmytryeva, S.A. Druzhyl'ov // Sybyr'. Fylosofyja. Obrazovanye: nauch.-publycyst. al'manah. Vyp. 2000 (4). – Novokuzneck: Yzd-vo Ynstytuta povysheniya kvalyfykacyu, 2001. – S. 18–30.
3. Енциклопедія освіти / [Акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
Encyklopedija osvity [Encyclopedia of education] / [Akad. ped. nauk Ukraïny; gol. red. V.G. Kremen']. – K.: Jurinkom Inter, 2008. – 1040 s.
4. Немкова Є.В. Система критеріїв педагогічного контролю як фактор забезпечення якості підготовки фахівців у вищих навчальних закладах / Є.В. Немкова // Наука і освіта, №1–2, 2007. – С. 28 – 35.
Njemkova Je.V. Systema kryterii'v pedagogichnogo kontrolju jak faktor zabezpechennja jakosti pidgotovky fahivciv u vyshhyh navchal'nyh zakladah [The system of pedagogical control criteria as a factor of providing specialists' training quality in higher education establishments] / Je.V.Njemkova // Nauka i osvita, № 1–2, 2007. – S. 28 – 35.
5. Субетто А.И. Проблема качества высшего образования в контексте глобальных и национальных проблем общественного развития / А. И. Субетто. – Философия качества образования. – М., 2004.
Subetto A.Y. Problema kachestva vysshego obrazovaniya v kontekste global'nyh y nacyonal'nyh problem obshhestvennogo razvityja [The problem of higher education quality in the context of global and national problems of public development] / A.Y. Subetto. – Fylosofyja kachestva obrazovaniya. – M., 2004.

Guz' A.M. Means of improving education quality of sea commercial fleet future specialists

Abstract. This article covers and analyzes the problems of the quality of higher education, means of improving the quality of education of future professionals of sea commercial fleet, components of improving the quality of the educational process, technologies and learning functions in the training system of sea fleet specialists.

Keywords: marine education, onboard practice, learning technology, the quality of education

Гузъ А.М. Способы повышения качества подготовки будущих специалистов морского флота

Аннотация. В статье освещены и проанализированы проблемы качества высшего образования, способы повышения качества образования будущих специалистов морского флота, составляющие повышения качества педагогического процесса, привнесены технологии и функции обучения в системе подготовки специалистов морского флота.

Ключевые слова: морское образование, плавательная практика, технологии обучения, качество образования